

Insta

Får man skriva vad man vill på internet?

– en lärarhandledning till skriften Hat på nätet

Får man skriva vad man vill på internet?

– en lärarhandledning till skriften *Hat på nätet*

Förord

Får man säga vad man vill på nätet? Nej, det får man inte, lika lite som man får säga eller göra vad som helst i ett klassrum, ett omklädningsrum eller en skolmatsal. Ändå är det många som inte känner till vad som egentligen gäller på nätet. Det finns också andra som menar att det inte spelar någon roll för att det ändå är som det är – och att det bara är att vänja sig.

Att människor utsätts för hot, trakasserier och kränkningar på nätet är inte desto mindre ett problem. Dels kan det ha allvarliga konsekvenser för de individer som utsätts, dels för samhället i stort. På sikt är det ett hot mot demokratin att människor och grupper utsätts för hat, hot och kränkningar eftersom de då riskerar att tystas.

Uttrycket näthat har börjat användas just för att beskriva hot, trakasserier och kränkningar som sker på nätet. Syftet med skriften *Hat på nätet* är att stärka unga och göra dem medvetna om sina rättigheter och skyldigheter. På så sätt kan vi skapa ett tryggare internet och förebygga näthat.

Ida Gulbrandsen och Reb Kerstinsdotter från Diskrimineringsbyrån Uppsala (DU) har författat lärarhandledningen *Får man skriva vad man vill på internet?* till skriften *Hat på nätet* som togs fram av Institutet för juridik och internet. Båda på uppdrag av Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällsfrågor (tidigare Ungdomsstyrelsen).

Skriften och handledningen riktar sig till dig som vill bidra till en konstruktiv diskussion med unga om vad man får säga, skriva och publicera på nätet och vänder sig till lärare och annan skolpersonal, men även till fritidspersonal, ideellt engagerade och andra pedagoger som i sin verksamhet möter unga i åldern 13–18 år.

Alice Bah Kuhnke, generaldirektör,
Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällsfrågor

Till dig som använder lärarhandledningen.....	4
Koppling till läroplanerna	4
För grundskolan	4
För gymnasieskolan	5
Koppling till elevernas arbetsmiljö.....	5
Att tänka på – i samtal om näthat.....	7
1. Att vara på och utanför nätet?.....	7
2. En generationsfråga?.....	7
3. Inte på vår skola, väl?	7
4. Vad är egentligen problemet?	8
5. Att (inte) moralisera!.....	8
6. Att sätta samtalen i ett sammanhang.....	8
Lektion 1. Introduktion till näthat	9
Syfte.....	9
Övningar	9
1. Att prata om hat – i ett tryggare rum.....	9
2. Introduktion till näthat	10
3. Sant eller falskt om näthat?.....	10
Lektion 2. Uthängd på nätet.....	13
Syfte.....	13
Övningar	13
1. Vad var det som hände på Instagram?	13
Lektion 3: Mobbning, kränkningar och trakasserier på nätet	18
Syfte.....	18
Övningar	18
1. Hur känns näthat?	18
2. Vad är en kränkning (på och utanför nätet)?.....	19
3. Näthat i skolan	21
Lektion 4. Lagligt, olagligt, önskvärt?.....	26
Syfte.....	26
Övningar	26
1. Fråga om näthat!	26
2. Lagligt eller önskvärt?	31
3. En avslutande reflektion	32
Referenser	34

Till dig som använder lärarhandledningen

Lärarhandledningen *Får man skriva vad man vill på internet?* till skriften *Hat på nätet* ger dig stöd för samtal om vad som kan förstås som näthat kopplat till lagar och regler och till skolans värdegrundsarbete och demokratiuppdrag. Den är inte ämnesintegrerad, utan är framförallt tänkt att inspirera dig som pedagog. Handledningen erbjuder också ett tillfälle för dig att lyssna på de erfarenheter som dina elever har från sin vardag. Slutligen har den även en ambition att inspirera till samtal där du tillsammans med dina kollegor och elever kan lyfta blicken och prata om vilket klimat ni vill ha på nätet, och inte enbart stanna vid vad lagen förbjuder.

Du bestämmer själv hur du vill arbeta med *Hat på nätet* och lärarhandledningen. Man kan välja att använda skriften och handledningen vid ett enstaka tillfälle, att arbeta med näthat under en längre tid eller under till exempel en temadag. Tanken är att du ska kunna använda handledningen i samband med att deltagarna läser *Hat på nätet*, men du kan även använda den som stöd för samtal om näthat, utan att deltagarna har läst skriften.

Handledningsmaterialet ger

- en koppling till läroplanen
- information om skolans ansvar enligt skollagen och diskrimineringslagen
- några tips i samtal kring näthat
- en introducerande lektion om näthat
- förslag på upplägg för ytterligare tre lektioner om
 - att vara uthängd på nätet
 - mobbning, kränkningar och trakasserier
 - lagligt, olagligt och önskvärt.

I varje lektionsupplägg finns en beskrivning av syftet samt instruktioner och mallar för övningarna.

Koppling till läroplanerna

Att motverka näthat är relevant för att kunna leva upp till skolans värdegrunds- och demokratiuppdrag som beskrivs i läroplanernas mål och riktlinjer för grundskolan och gymnasiet. Det gäller framförallt skolans uppdrag om normer och värderingar, kunskapsuppdraget samt dess ansvar för elevernas möjlighet till inflytande.

För grundskolan

Läroplanen för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet från 2011 föreskriver att varje elev

- kan göra och uttrycka medvetna etiska ställningstaganden grundade på kunskaper om mänskliga rättigheter och grundläggande demokratiska värderingar samt personliga erfarenheter
- respekterar andra människors egenvärde
- tar avstånd från att människor utsätts för förtryck och kränkande behandling samt medverkar till att hjälpa andra människor
- kan leva sig in i och förstå andra människors situation och utvecklar en vilja att handla också med deras bästa för ögonen.

Vidare ska skolan ansvara för att varje elev efter genomgången grundskola

- kan använda sig av ett kritiskt tänkande och självständigt kan formulera ståndpunkter grundade på kunskaper och etiska överväganden
- har fått kunskaper om samhällets lagar och normer, mänskliga rättigheter och demokratiska värderingar i skolan och i samhället
- kan använda modern teknik som ett verktyg för kunskapssökande, kommunikation, skapande och lärande.

Skolans mål är också att varje elev

- har kunskap om demokratins principer och utvecklar sin förmåga att arbeta i demokratiska former (Skolverket 2011).

För gymnasieskolan

Läroplanen, examensmålen och de gymnasiegemensamma ämnena för gymnasieskolan från 2011 föreskriver att skolans ansvar är att varje elev

- har kunskaper om de mänskliga rättigheterna
- har förutsättningar för att delta i demokratiska beslutsprocesser i samhälls- och arbetsliv
- har förmåga att kritiskt granska och bedöma det han eller hon ser, hör och läser för att kunna diskutera och ta ställning i olika livsfrågor och värderingsfrågor
- kan använda bok- och bibliotekskunskap samt modern teknik som ett verktyg för kunskapssökande, kommunikation, skapande och lärande.

Skolans mål är vidare att varje elev

- kan göra medvetna ställningstaganden grundade på kunskaper om mänskliga rättigheter och grundläggande demokratiska värderingar samt personliga erfarenheter
- respekterar andra människors egenvärde och integritet
- tar avstånd från att människor utsätts för förtryck och kränkande behandling samt medverkar till att hjälpa människor
- kan samspela i möten med andra människor utifrån respekt för skillnader i livsvillkor, kultur, språk, religion och historia
- kan leva sig in i och förstå andra människors situation och utvecklar en vilja att handla också med deras bästa för ögonen.

Skolans mål är även att varje elev

- utifrån kunskap om demokratins principer vidareutvecklar sin förmåga att arbeta i demokratiska former
- utvecklar sin vilja att aktivt bidra till en fördjupad demokrati i arbetsliv och samhällsliv
- stärker sin tilltro till den egna förmågan att själv och tillsammans med andra ta initiativ och ansvar samt påverka sina villkor (Skolverket 2012a).

Koppling till elevernas arbetsmiljö

Arbetet mot näthat är också kopplat till skolans uppdrag att skapa en lärandemiljö där alla barn är trygga, och kan vara sig själva, så att de får möjlighet att utvecklas och lära för framtiden. Skolan är ansvarig för att de elever som går på skolan har en god arbetsmiljö – fri från trakasserier och kränkande behandling. Ansvaret utgår från arbetsmiljölagen, diskrimineringslagen (kapitel 6) och skollagen (kapitel 2). Enligt såväl skollagen som diskrimineringslagen har skolan ett fyrdelat ansvar.

1. Skolan ansvarar för att *inte diskriminera eller kränka* eleverna. Det gäller såväl för huvudmannen som för lärare och annan personal.
2. Skolan ska arbeta för att *främja* elevernas lika möjligheter.
3. Skolan ska *förebygga och förhindra* trakasserier och kränkande behandling.
4. Skolan ska också *anmäla, utreda, dokumentera och åtgärda* trakasserier och kränkande behandling i samband med verksamheten.

Det kan tyckas förvirrande att skollagen och diskrimineringslagen omfattar samma typ av krav. Skillnaden ligger i att skollagen skyddar elever från kränkande behandling som inte har någon särskild grund, medan diskrimineringslagen skyddar elever från trakasserier och diskriminering som har koppling till någon av diskrimineringsgrunderna.

Skolan har ansvar att anmäla, utreda och åtgärda kränkande behandling eller trakasserier som förekommit vid utbildningen, det vill säga under lektionstid, raster och i övrigt under skoldagen. Ansvaret är dock vidare än så – enligt lagtexten följer skolans ansvar vad som sker *i samband med* verksamheten. Det innebär att skolan är ansvarig för sådana kränkningar som sker under verksamhetsförlagd utbildning (VFU), på skolresor, under studiebesök, i skolbussen och så vidare.

När det kommer till kränkningar som sker över nätet har Barn- och elevombudet (BEO) uttalat att det ligger i skolans ansvar att anmäla, utreda och åtgärda sådana kränkningar som har koppling till skolan. I sina allmänna råd för arbete mot diskriminering och kränkande behandling skriver Skolverket också att kränkningar som begås på elevernas fritid, exempelvis över internet, och fortsätter i verksamheten ska utredas på samma sätt som sådana kränkningar som bara förekommer i verksamheten (Skolverket 2012b). Det spelar alltså ingen roll om kränkningen sker på eller utanför nätet, så länge den sker i samband med verksamheten.

Framförallt får kränkningar som sker mellan elever på fritiden konsekvenser för det som sker i skolan. Likabehandlingsarbetet bör därför inkludera rutiner för att identifiera och åtgärda kränkande behandling och trakasserier mellan elever när de sker på internet. Skolan bör även ha beredskap för att hantera kränkningar som sker på nätet utanför skoltid.

TIPS! Granska likabehandlingsplanen

Enligt skollagen ska skolan arbeta utifrån en plan mot kränkande behandling och enligt diskrimineringslagen ska skolan arbeta utifrån en plan mot diskriminering och trakasserier. I praktiken skrivs dessa planer ofta samman i en likabehandlingsplan som varje år följs upp och utvecklas.

Likabehandlingsplanen ska förklara hur skolan praktiskt arbetar för att säkerställa att alla barn ges likvärdiga förutsättningar att delta och utvecklas på lika villkor, innehålla konkreta mål för likabehandlingsarbetet och rutiner för vad skolan ska göra när någon utsätts för trakasserier eller kränkande behandling.

Låt dina elever granska er likabehandlingsplan för att se om nätet finns med där. Om inte kan ni bidra med att ta fram exempel på när och hur nätarenan kan inkluderas i planen.

Att tänka på – i samtal om näthat

Är det egentligen någon skillnad på att prata om näthat och andra former av kränkningar, trakasserier och hot? I stort sett handlar det om liknande problematik, men det finns några detaljer som kan vara bra att vara medveten om.

1. Att vara på och utanför nätet?

Gränsdragningen mellan det som sker på och utanför nätet är inte alltid så klar som den kan verka vid en första anblick. Många av dem som utsätts för kränkningar på nätet känner till vem förövaren är. En studie som gjordes av stiftelsen Friends visar att 80 procent av de ungdomar som blivit utsatta för kränkningar via nätet eller mobilen vet vem det är som utfört kränkningen (Friends 2013).

Det som kallas näthat är alltså inte alltid helt fristående från det som kan kallas *offlinehat*. Internet är också en integrerad del i många ungas vardag, vilket innebär att de till exempel väcks av pushnotiser med inlägg från diskussionsforum, har sina bästa vänner i spelvärlden, blir förälskade över nätet eller delar med sig av sina privata bilder och tankar på sina bloggar. Därför är det viktigt att inte förstärka en bild av en skarp åtskillnad mellan "on- och offline" i samtal om vad som sker på internet. Använd istället samtalen som en möjlighet att undersöka hur de olika områdena hänger ihop.

2. En generationsfråga?

Internetvanor kan inte avfärdas som enbart en generationsfråga, men det är en stor skillnad på de internetlandskap som ungdomar idag växer upp i, och hur det såg ut för de generationer som växte upp före 2000-talet. Denna skillnad i perspektiv kan bland annat leda till att det är lätt att generalisera och prata om hur unga respektive vuxna är. En annan sak att ta hänsyn till kan vara att vuxna och unga ibland har olika erfarenheter av de ämnen som unga pratar om.

Om du själv inte känner dig så hemma med de forum, uttryck och internetvanor som är en självklarhet för dina ungdomar, var inte rädd för att erkänna detta och fråga efter förtydliganden när det dyker upp begrepp som du inte förstår. Du kan även ta ansvar för din egen kunskap och pröva att gå in på och undersöka de forum och internetjänster som är en självklarhet för dina elever.

3. Inte på vår skola, väl?

Att prata om utsatthet, kränkande handlingar eller trakasserier kopplade till diskrimineringsgrunderna kan väcka starka känslor. En av anledningarna till detta kan vara att åhörarna har egna erfarenheter av att själva vara utsatta, att ha utsatt andra, samt av att vara åskådare till kränkande situationer. Därför är det viktigt att poängtera att ni inte är ute efter att diskutera eller peka ut enskilda personer (till exempel på skolan), utan att prata om frågorna på ett generellt plan.

När ni med utgångspunkt i *Hat på nätet* pratar om exempel på kränkningar, kan det också bli så att samtalen glider in på hur "andra" är och om de gör rätt eller fel. Det kan till exempel gälla synen på olika etniska grupper eller på tjejer, killar och transpersoner. I dessa samtal kan det vara bra att du som pedagog utgår från att alla de erfarenheter som ni talar om finns representerade i rummet och på skolan. Ett sätt att göra det är att du föreställer dig att det sitter någon i klassrummet som tillhör gruppen som omtalas, och utifrån det månar om att samtalsklimatet blir respektfullt.

Om deltagarna uttalar sig starkt värderande och nedsättande om en viss typ av beteenden eller grupper, kan det också vara tillfälle att tydligt och varsamt sätta gränser och påminna dem om att det kan vara någon i rummet eller på skolan som är, eller har varit med om just det ni pratar om. Det kan skapa en medvetenhet om hur ni tillsammans talar om olika grupper, erfarenheter och händelser.

4. Vad är egentligen problemet?

I samtal om lagar och regler är det lätt att fokus hamnar på vad som är tillåtet och inte. Givetvis är det viktigt att de som lever i ett land känner till vad som är förbjudet enligt lag för att kunna handla därefter. En lag är dock inte ett självändamål i sig, utan ett redskap för medborgarna i ett samhälle att på ett demokratiskt sätt besluta om hur samhället ska se ut och fungera. För att kunna förändra problem som hat, hot och trakasserier är det relevant att ta ett steg till och låta eleverna reflektera kring varför vi har lagar. Det är också viktigt för att eleverna ska kunna tillägna sig en djupare förståelse av lagarnas roll i ett demokratiskt samhälle.

Att prata om kränkningar på nätet kan också mötas av distansering från ungdomar, och ett synsätt som förmedlar att *"ifall jag blir kränkt tar jag det med en nypa salt"* (Diskrimineringsbyrån Uppsala 2012). Det finns alltså en risk för att en bekymrad vuxenvärld kommer med problembilder som ungdomarna inte känner igen i ett samtal om näthat. Ett sätt att bemöta detta är att ni, när ni pratar om kränkningar på nätet, kan göra kopplingar mellan enskilda personers utsatthet och samhälleliga konsekvenser. Detta kan till exempel göras genom att ställa frågor om vad som kan hända med samhället om internet blir en plats där vissa personer och grupper systematiskt trakasseras, hotas och kränks. Det kan också vara bra att understryka att näthat inte bara, eller ens främst, är ett ungdomsproblem, men att unga är en extra utsatt grupp som dessutom har möjlighet att påverka hur samhället och internet kommer att se ut i framtiden.

5. Att (inte) moralisera!

I samtal om trygghet på nätet är det viktigt att inte moralisera över ungdomarnas val när de använder internet, förutsatt att handlingarna inte kränker andra. Det gäller till exempel när det kommer fram information om hur personliga deltagarna väljer att vara i sina presentationer, om och när de väljer att vara anonyma eller vilken typ av bilder de väljer att publicera. Givetvis är det viktigt att tydliggöra vad som är olagligt och koppla detta till ett samtal om hur vi vill att vi ska bete oss mot varandra i samhället. Däremot är det viktigt att enskilda elever inte skambeläggs för att de använder internet på ett sätt som "vuxna" kanske inte är intresserade av, eller förstår.

Här kan ni fundera på när och hur det egna perspektivet utgår från ett vuxenperspektiv och vilka konsekvenser det kan få för bedömningen av ungdomarnas handlingar.

6. Att sätta samtalen i ett sammanhang

Att prata om kränkningar kan skapa en öppning för elever med erfarenhet av egna och andras utsatthet att sätta ord på detta. Därför bör du ta reda på vad ni på skolan har för rutiner för att hantera kränkningar mellan elever (på och utanför nätet). Det är också bra om du i introduktionen och avslutningen till varje lektion ger deltagarna information om vart de kan vända sig om de vill veta mer, behöver stöd eller vill prata mer om detta. Fundera också på i vilket sammanhang ni väjer att genomföra övningarna. Om det till exempel just skett en näthatsrelaterad incident på skolan kan det leda till fastlåsta positioner och ställningskrig i diskussionerna. I så fall kan det bli extra viktigt att tydliggöra att ni inte ska diskutera enskilda fall på eller i anslutning till skolan.

Att ni arbetar med dessa frågor bör också sättas i relation till er verksamhets ordinarie likabehandlingsarbete. Samtalen om kränkningar på nätet ger ett bra tillfälle att informera eleverna om hur skolan arbetar med dessa frågor, till exempel var de kan hitta er likabehandlingsplan och vad de kan göra om de utsätts för kränkande behandling eller trakasserier på eller utanför nätet.

Lektion 1. Introduktion till näthat

60 minuter

Lektionen tar upp:

- vad är näthat?
- hets mot folkgrupp
- mobbning
- hit kan du vända dig.

Syfte

Under den här lektionen kommer eleverna att introduceras till begreppet näthat. Syftet med lektionen är att sätta ramar för diskussionen om hot, kränkningar och trakasserier på nätet samt att börja ringa in vad som ses som näthat.

Triggervarning!

Ge deltagarna en så kallad *triggervarning* genom att berätta att innehållet i de exempel som tas upp i *Hat på nätet*, och i en del av de övningar som ni kommer att arbeta med, kan upplevas som kränkande eller obehagliga, men att syftet med att läsa om näthat är att motverka just kränkande och diskriminerande handlingar och att det är därför som ni kommer att arbeta med dessa exempel.

Övningar

1. Att prata om hat – i ett tryggare rum

20 min

Introducera temat genom att berätta om varför ni har valt att ta upp och arbeta med frågan om näthat. Informera deltagarna om att det ni kommer att prata om är något som flera kan tycka är jobbigt att prata om, eller som kan väcka starka känslor eller funderingar och att det därför är viktigt att ni tillsammans hittar ett gemensamt förhållningssätt för ett tryggare samtalsklimat. Nämn att även om deltagarna själva inte upplever detta tema som obehagligt, är det ändå viktigt att de har förståelse för att det kan vara det för andra och respekterar det. De kan också ta samtalet som ett tillfälle för att lyssna på hur andra ser på och upplever dessa frågor. Var även tydlig med att ni inte kommer att prata om deltagarnas egna erfarenheter, eller om personer eller händelser på skolan.

Instruktioner

- Börja med att diskutera frågan om *vad som skapar ett bra samtalsklimat där alla känner sig trygga och kan göra sina röster hörda*.
- Detta kan ni göra
 - i en gemensam brainstorming där du skriver upp förhållningsreglerna på ett stort papper.
 - i par eller mindre grupper där deltagarna får prata med varandra, innan ni går igenom allas förslag i helgrupp.
- Skriv upp förslagen på ett stort papper, presentera vad som sagts och följ upp med en diskussion utifrån följdfrågorna.
- Nämn att detta är förhållningssätt som ni tillsammans skapar och att det är något som ni kan komma tillbaka till framöver, om det skulle behövas.
- Spara detta papper och använd det som utgångspunkt under denna och kommande lektioner. Hänvisa till förhållningsreglerna om någon bryter mot reglerna eller om ni behöver lägga till något.

Följdfrågor

- Vad behövs för att alla ska kunna känna sig trygga och göra sin röst hörd?
- Vad kan göra att deltagare känner sig otrygga eller inte vågar eller vill säga något?
- Står något av det som skrivits upp i motsättning till varandra? – I så fall, hur kan ni hantera det?
- Vad kan du som ledare göra för att skapa ett tryggare samtalsklimat?
- Vad kan gruppen göra för att skapa ett tryggare samtalsklimat?
- Hur kan en enskild deltagare bidra till ett tryggare samtalsklimat?

TIPS!

Om ni använder er av nätforum är övningen om tryggare rum något som ni kan använda för att skapa gemensamma användarregler för forumet.

2. Introduktion till näthat

20 min

Syftet med övningen är att sätta frågan om näthat i ett samhälleligt sammanhang samt väcka deltagarnas intresse för frågan.

Instruktioner

- Ni kan introducera lektionen med att läsa några av de kommentarer som beskrivs i inledningen av *Hat på nätet*, se klipp från programmet *Män som näthatar kvinnor*, eller lyssna till någon av de poddar om näthat som du hittar på kampanjen *No Hate Speech Movements* webbplats.
- Om ni använder er av film eller podcast som introduktion, ge utrymme för ventilation av de tankar och känslor som materialet väcker. Det kan ni göra i till exempel smågrupper, där deltagarna under fem minuter får berätta vad de tänker och hur de upplevde att höra om näthat, innan ni fortsätter med de andra övningarna.
- Berätta sedan för gruppen om hur och varför ni kommer att arbeta med frågan om näthat under denna och eventuellt följande lektioner.

TIPS!

Webbplatser

<http://www.nohate.se/>.

<http://www.svtplay.se/klipp/1006508/man-som-nathatar-kvinnor>.

3. Sant eller falskt om näthat?

20 min

Syftet med övningen är att ge gruppen en gemensam förståelse av begreppet näthat, koppla det till frågor som rör demokrati samt väcka deltagarnas nyfikenhet på det juridiska läget på nätet.

Instruktioner

- Läs påståendena om näthat, ett i taget.
- Låt deltagarna för varje påstående ta ställning till om de tror att det är *sant eller falskt*. Detta kan göras genom att:
 - varje deltagare själv får skriva ned på en lapp om de tror att det är sant eller falskt (säg i så fall att de inte behöver visa upp det för dig eller resten av klassen).
 - deltagarna får signalera sina svar genom att räkka upp ena handen för sant och andra för falskt
 - deltagarna får signalera sina svar genom att ställa sig upp om de tror att påståendet är sant.
- Efter varje fråga berättar du rätt svar för eleverna.
- Presentera definitionen av näthat utifrån *Hat på nätet* och följ upp med följdfrågorna i par, i mindre grupper eller i helgrupp.
- Diskutera fördjupningsfrågorna i mindre grupper om tid och intresse finns.

Påståenden om näthat	Sant eller falskt?
Näthat är olagligt.	Falskt. Det finns ingen lag som förbjuder något som kallas näthat. Däremot finns det handlingar som beskrivs som näthat som också kan vara olagliga, till exempel att hota någon.
Det krävs inte att man hatar någon för att det ska räknas som näthat.	Sant. Det handlar inte om hur den som gör något känner (om hen till exempel känner hat), utan om hur hen uttrycker sig, vad konsekvenserna blir och hur den som utsätts upplever det.
Både texter och bilder kan räknas som näthat.	Sant. Både bilder och texter, men även filmer och gif:ar, kan användas för att uttrycka hat, hot och kränkningar på nätet.
Det är alltid lagligt att skriva något på nätet så länge det är sant.	Falskt. Det kan faktiskt vara olagligt att sprida sann information om någon annan på nätet (och utanför).
Alla har rätt att skriva vad de vill på nätet.	Falskt. Regeringsformen, yttrandefrihetsgrundlagen och Europakonventionen ger oss rätt att dela med oss av våra tankar, fritt uttrycka våra åsikter och sprida information. Men detta måste göras under ansvar och med hänsyn till andra lagar.

Följdfrågor

- Är det skillnad på hot och kränkningar som sker på nätet och utanför?
- Vem är ansvarig för vad som händer på nätet?
- Tror ni att det är lätt att reagera på om någon skriver obehagliga eller kränkande saker på nätet?
- Spelar det någon roll om det är en anonym person, någon man känner eller ens kompis?
- Finns det gemensamma nämnare mellan det organiserade näthatet och de som "bara" trycker på en gillaknapp eller sprider information vidare när någon annan skriver något hatiskt?
- Finns det något som den vanliga internetanvändaren kan göra för att förhindra spridning av näthat?

Fördjupning

I Sverige har framförallt näthat mot kvinnor uppmärksammats och många debattörer berättar om att de ofta får ta emot hatiska budskap när de lyfter frågor som rör feminism och antirasism.

- Låt eleverna en och en, eller i mindre grupper, reflektera kring vad det kan få för konsekvenser i samhället om vissa grupper som kvinnor, personer med mörk hud eller med andra religioner än kristendom, utsätts för hot, kränkningar och trakasserier på nätet och utanför.
- Låt dem välja de tre konsekvenser som de anser är värst och motivera varför.
- Sedan samlar ni in hela gruppens åsikter, rangordnar dem på tavlan och diskuterar tillsammans.

TIPS för att sätta gränser!

I diskussionen om näthat kan det dyka upp åsikter där deltagarna menar att vissa grupper kanske provocerar fram näthat och därför får skylla sig själva. Det kan också komma upp rasistiska och sexistiska påståenden och tankar som visar att deltagarna bedömer situationer olika beroende på vem som blir utsatt eller hur kränkningen formuleras. För att du ska kunna hantera denna sorts situationer kan du förbereda dig på hur du vill och kan bemöta denna typ av uttalanden.

Några strategier du kan använda är att:

- varsamt men tydligt sätta gränser om till exempel rasistiska eller sexistiska uttalanden görs.
- vara tydlig med skolans och samhällets värdegrund som bottnar i alla människors lika värde och rättigheter.
- synliggöra att det finns ett demokratihot i hotfulla och kränkande handlingar som riktas mot människor utifrån vilka de är.
- undersöka och ifrågasätta deltagarnas antaganden om olika grupper.
- vända på perspektiven och fråga om de skulle resonera likadant om till exempel majoritetsgrupper.
- förklara vad ord som afrofobi, antisemitism, antiziganism, funkofobi, homofobi, islamofobi, rasism, sexism, transfobi och ålderism innebär.

Fördjupning – ta en skärmdump!

Något som skiljer internet från andra platser är att det ger goda möjligheter att samla och spara bevis på kränkande handlingar i form av till exempel skärmdumpar eller sparade meddelanden. Materialet kan sedan användas för att göra en anmälan till ansvarig, till exempel webbhotellet, bloggans moderator eller polisen. Det kan gälla både om du själv blir utsatt eller om du ser att andra blir utsatta. Det kan också gälla om du stöter på sidor med kränkande eller hatiskt material.

En skärmdump (eller skärmbild) är en digital bild över hela eller delar av det som syns på en dators bildskärm. Hur du tar en sådan varierar beroende på vilket operativsystem du använder. Om du inte vet hur ska göra kan du hitta information om detta på nätet.

1. Gå tillsammans med deltagarna igenom hur de kan ta en skärmdump och förklara på vilket sätt det kan vara användbart.
2. Låt sedan eleverna ta en skärmdump på en hemsida de gillar och mejla den till dig.

Övningen kan också ge dig en uppfattning om vilka sajter som är populära hos dina elever.

Vart kan ni vända er?

I avslutningen av lektionen kan du informera deltagarna om vart de kan vända sig om de vill veta mer eller få råd och stöd. Läs på sidan 54 i *Hat på nätet* eller på sidan 30 i lärarhandledningen.

Lektion 2. Uthängd på nätet

90 minuter

Lektionen tar upp:

- ansvar och skadestånd
- förtal
- förolämpning.

Syfte

Under den här lektionen kommer eleverna att diskutera näthat utifrån det så kallade Instagrammålet som blev mycket uppmärksammat i medierna i början av 2013. Syftet med lektionen är att på så sätt konkretisera förståelsen för och juridiken kring begreppet näthat utifrån ett aktuellt fall.

Frågorna tar upp juridiskt ansvar för förtal och förolämpning, inklusive skadeståndsansvar för vårdnadshavare. Syftet är dock inte att diskutera de enskilda personerna bakom Instagramkontot.

Till övningen finns det en fallbeskrivning samt en mall för arbetet med fallet. Till övningarna finns även ett facit där du som lärare kan läsa om hur domstolen resonerat.

Övningar

1. Vad var det som hände på Instagram?

I den här övningen kommer eleverna att läsa om Instagrammålet och, på egen hand, utreda fallet utifrån en given mall. Syftet med övningen är att låta eleverna diskutera näthat och därigenom få en inblick i hur man kan arbeta juridiskt med näthat.

Instruktioner:

- Dela in eleverna i grupper med tre till fyra deltagare.
- Introducera övningen och dess syfte. Fråga om eleverna känner till Instagrammålet och berätta att det vi nu kommer att diskutera rör detta fall.
- Ge deltagarna en triggervarning genom att berätta att de exempel som tas upp kan uppfattas som obehagliga och kränkande, men att de är autentiska och att syftet med att använda dem är att de ska få ett verkligt exempel att arbeta utifrån.
- Låt dem läsa fallbeskrivningen, diskutera fallet med hjälp av frågorna samt fylla i mallen utifrån hur de uppfattar situationen. De kan använda *Hat på nätet* för att läsa om de olika brotten och hatbrottsgrunderna.
- Samla hela gruppen efter övningen och gå igenom svaren tillsammans. Varje grupp får rätta sin egen mall.
- Följ upp med följdfrågorna, antingen i smågruppsdiskussioner eller i helgrupp.
- Avsluta med att samla upp elevernas förslag på vad de kan göra om de eller någon de känner utsätts för näthat och skriv dem på tavlan.
- Berätta även för eleverna om vart de kan vända sig om de vill veta mer eller skulle behöva stöd.

Fallbeskrivning

Tina och Adriana är bästa kompisar och de hänger med varandra varje dag efter skolan. Precis innan jullovet skapar de en användare på Instagram (en mobilapplikation för delning av bilder), där de tänker lägga upp bilder på personer som de anser är "slampor" i Göteborg. De börjar med att lägga upp en bild där de uppmanar sina följare att skicka bilder på och texter om personerna över Kik.

Folk börjar skicka in bilder och allt fler börjar följa kontot. De lägger upp en bild på Anna med följande text:

Hon är en liten hora som vill ha kuk! Tror att hon är en 97:a när hon är en 99:a. Hon ljuger om sin ålder! Hon säger att hon är oskuld när hennes fitta är så stor att det kan få plats 154 basketbollar. Hon putar med sin röv o läppar hon målar dem med penna!! Så fult. Hon luffar i Tynnared o nu Eriksbo. HOE! Hon tror att hon är blatte när hon är den svenskaste man kan bli!!

De lägger också upp en bild på Hassan med följande text:

Manshora som heter Hassan han har knullat halva Göteborg och gillar att ha samlag hos andra människor, han va tillsammans med en tjej som heter Angela medan han va tillsammans med henne så hade han sex med 50 andra tjejer. När han var 16 år så hade han herpes som han gick under Gothia han berättade detta bara till sina närmsta "vänner" och det är vi. Slisk människa är du!! Knullar allt på två ben, äckel.

Efter en dag ångrar sig Adriana och tycker att de ska stänga ned kontot. Flera tusen personer följer nu kontot. Tina vill att de ska fortsätta lägga upp bilder, men erbjuder sig att lägga upp en bild av Adriana så att ingen tror att det är hon som står bakom kontot. Adriana går med på det, men efter två dagar bestämmer de sig ändå för att ta bort kontot. När Tina och Adriana stänger kontot följer 8 000 personer det. De hade dittills lagt upp bilder på åtminstone 45 personer. De flesta av dem såg bilderna på sig själva och blev både arga och ledsna.

Vad har hänt? (kryssa i det alternativ du tror stämmer)

Fråga	Ja	Kanske	Nej
1. Har fallet koppling till nätet?			
2. Har informationen spritts till andra?			
3. Har informationen kommit fram till den utsatte?			
4. Är informationen kränkande?			
5. Får informationen andra personer att se ned på den utsatte?			
6. Har kränkningarna haft koppling till någon hatbrottsgrund? Ringa in den eller de grunder som skulle kunna vara aktuella.	Ras	Hudfärg	Nationellt eller etniskt ursprung
	Trosbekännelse	Sexuell läggning	Annan liknande omständighet

Vilka är dina slutsatser?

Fråga	Ja eller nej?	Motivera
7. Är det som hänt olagligt?		
8. Om ja: Vilket eller vilka brott? Ringa in och motivera varför.	<ul style="list-style-type: none"> - Barnpornografibrott - Brott mot personuppgiftslagen - Dataintrång - Förolämpning - Förtal - Hets mot folkgrupp 	<ul style="list-style-type: none"> - Ofredande - Olaga förföljelse/stalkning - Olaga hot - Sexuellt ofredande - Utnyttjande av barn för sexuell posering
9. Om nej: Kan det ändå räknas som näthat?		
10. Vad skulle någon av de inblandade kunnat göra åt det som hände i fallet?		

Hur var det i verkligheten?

Den 16 december 2012 öppnade två tjejer i Göteborg kontot *gbgsorroz* på Instagram. På kontot la de ut en uppmaning om att folk skulle tipsa om "orror" i göteborgsområdet via Kik. Orrar är ett annat ord för slampor. De la sedan ut bilderna tillsammans med texterna på Instagramkontot. Tjejerna stängde själva ned kontot före midnatt den 18 december och det var alltså öppet under totalt två dygn. När kontot stängdes ned följdes det av cirka 8 000 personer och det fanns bilder på ett stort antal personer tillsammans med kommentarer om att de var lössläppta på olika sätt, inklusive mer eller mindre ingående detaljer om deras kroppar, sexliv och preferenser. Många av de som fanns med på bild uttryckte att de blev ledsna och arga och några sa att de blev rädda för att gå ut eftersom de var rädda att de som följde Instagramkontot skulle tro att det som stod där var sant.

En anledning till att målet blev särskilt uppmärksammat var för att det uppstod en "upploppsliknande händelse" utanför en gymnasieskola i centrala Göteborg efter att det gått rykten om vem som stod bakom kontot.

En av tjejerna erkände att hon stod bakom kontot. Den andra nekade, men domstolen ansåg att det låg utom rimligt tvivel att hon varit med om att skapa och uppdatera kontot. De dömdes för grovt förtal och fick betala skadestånd (kränkningssersättning) om 15 000 kronor till 38 målsägande, totalt 570 000 kronor. Deras vårdnadshavare blev ansvariga för 8 800 kronor av skadeståndet i vardera fallet.

Svarsmall	Svar	Motivering
1. Har fallet koppling till nätet?	Ja	Bilderna lades ut på Instagram som är en webbtjänst i form av en mobilapplikation. Kik är också en webbtjänst och en mobilapplikation.
2. Har informationen spritts till andra?	Ja	Åtminstone 8 000 personer följde kontot.
3. Har informationen kommit fram till den utsatte?	Ja	Informationen har kommit fram till Anna och Hassan och de övriga som hängt ut på sidan, men har inte lämnats till dem direkt.
4. Är informationen kränkande?	Ja	Bilderna och bildtexterna kan anses vara kränkande om de utsatta anser det. I frågan anges det att Anna och Hassan blev arga och ledsna, vilket kan tolkas som att de uppfattar den som kränkande.
5. Får informationen andra personer att se ned på den utsatte?	Kanske	<p>Det framgår inte av frågan hur andra personer har reagerat på uthängningarna och om publiceringen lett till att någon ser ned på de uthängda eller inte. Eleverna kan dock ändå resonera kring frågan utifrån hur utomstående ser på någon som hängs ut som "slampa" på det här sättet.</p> <p>Utifrån ett juridiskt perspektiv är det inte direkt relevant om andra personer faktiskt ser ned på de utsatta eller inte, utan om uppgifterna (bilderna och bildtexterna) har varit "ägnad[e] att utsätta [den utsatta] för andras missaktning". Det betyder att uppgiften typiskt sett ska vara sådan att den leder till att andra ser ned på den som hängs ut.</p> <p>När domstolen bedömer om uppgiften är sådan, utgår domstolen från den krets som den utsatta lever i. Det innebär att det kan finnas en skillnad på att till exempel påstå samma sak om någon som är djupt troende och någon som inte är det.</p> <p>Det finns inget klart svar på om påståenden om att en person är "slampig" och har legat med 50 personer är ägnat att utsätta någon för andras missaktning, men domstolen ansåg att så var fallet.</p>
6. Har kränkningarna haft koppling till någon hatbrottsgrund? Ringa in den eller de grunder som skulle kunna vara aktuella.	Nej	Det framgår i alla fall inte av frågan om någon av kränkningarna har haft koppling till någon hatbrottsgrund.
7. Är det som hänt olagligt?	Ja	
8. Om ja: Vilket eller vilka brott? Ringa in och motivera varför.	Förtal	<p>De som låg bakom Instagramkontot dömdes för grovt förtal.</p> <p>Anledningen till att det är fråga om förtal och inte förolämpning är för att bilderna har lagts upp offentligt och inte riktats direkt till de utsatta (läs mer om den här uppdelningen på sidan 12 i <i>Hat på nätet</i>).</p> <p>För att förstå att det är fråga om förtal bör eleverna ha gått igenom alla rekvisit (kriterier) i de aktuella brotten och konstaterat att Tina och Adriana</p> <p>(1) utpekade någon/några som klandervärd/a <i>eller</i> (2) lämnat uppgift (genom bilder och bildtext) (3) som är ägnad att utsätta någon/några för andras missaktning (se svaret på fråga 5).</p> <p>Tina och Adriana var inte (4) skyldiga att uttala sig.</p> <p>Det var inte heller (5) försvarligt att lämna uppgift i saken, vilket innebär att det inte var okej att de spred informationen om de uthängdas sexliv.</p> <p>Därför spelar det ingen roll om informationen var sann eller om Tina och</p>

		<p>Adriana hade skälig grund för den.</p> <p>Titta gärna på lagtexten igen, särskilt andra stycket, och lägg märke till den första gången som ordet <i>eller</i> används. Ordet är helt avgörande för att förstå varför det inte spelar någon roll om informationen är sann eller inte.</p> <p>Andra brott som eventuellt skulle kunna vara aktuella är barnpornografibrott – beroende på hur bilderna såg ut – och brott mot personuppgiftslagen.</p>
9. Om nej: Kan det ändå räknas som näthat?	Ja	Syftet med frågan är att få fram en diskussion om att näthat kan definieras vidare än lagens definitioner. Den som svarat nej på fråga 7 skulle därför gärna kunna föra en diskussion här om varför/varför inte det är ett problem att lägga ut den här typen av information om andra.
10. Vad skulle någon av de inblandade kunnat göra åt det som hände i fallet?		Den som blivit uthängd på ett sådant här sätt kan anmäla det till polisen. Be gärna en kompis eller en vuxen om hjälp med att göra en polisanmälan. För att få bort bilden och texten kan man anmäla bilden direkt till Instagram. Läs mer på sidan 54 i <i>Hat på nätet</i> om vad man kan göra om man blir utsatt för kränkningar.

Fördjupningsfrågor

- På Instagramkontot hängdes 45 personer ut. Av dem var 38 tjejer och bara sju var killar.
 - Varför tror ni att det var så?
 - Kan likadana kränkningar innebära olika konsekvenser för olika personer?
 - Vilken roll spelar könstillhörighet i en situation som denna?
 - Finns det andra egenskaper än kön som kan spela roll för hur konsekvenserna blir?
- I verkligheten fick Tina och Adriana (som heter någonting annat i verkligheten) betala 15 000 kronor i skadestånd till varje person som blivit utsatt. Totalt var det 38 olika personer. Om inte de har möjlighet att betala pengarna ska deras vårdnadshavare/föräldrar betala 8 800 kronor till varje person. Tycker ni att det är det rimligt att så unga personer ska betala så mycket pengar? Eller att deras vårdnadshavare måste betala för dem?
- Tina erkände att hon skapat Instagramkontot och lagt upp bilderna och texterna. Adriana erkände inte att hon gjort det utan hon dömdes för att Tina erkände att hon gjort det tillsammans med Adriana. Dessutom var all information på Adrianas telefon raderad, vilket innebar att domstolen ansåg att det låg utom rimligt tvivel att Adriana också stod bakom kontot. Vilka problem hade polisen/domstolen kunnat stöta på om Tina inte hade erkänt?

Vart kan ni vända er?

I slutet på lektionen kan du informera deltagarna om vart de kan vända sig om de vill veta mer eller få råd och stöd. Läs mer på sidan 54 i *Hat på nätet* eller på sidan 30 i lärarhandledningen.

Lektion 3: Mobbning, kränkningar och trakasserier på nätet

90 minuter

Lektionen tar upp:

- dataintrång
- hets mot folkgrupp
- mobbning.

Syfte

Under den här lektionen kommer eleverna att diskutera näthat som har koppling till skolan – det som ibland kallas nätmobbning, liksom kränkande handlingar och trakasserier online. Syftet med lektionen är att belysa näthat i en miljö som eleverna känner igen för att *dels* ifrågasätta den strikta uppdelningen mellan kränkningar offline och online, *dels* skapa en djupare förståelse för egna upplevelser av näthat och vad den kan göra som upplever sig ha blivit utsatt för näthat eller som ser andra som blivit utsatta.

Övningar

1. Hur känns näthat?

10 minuter

Denna övning går ut på att eleverna ska blunda och lyssna på en beskrivning av en kränkning på nätet. Övningen är ”tyst”, vilket innebär att eleverna ska göra den för sig själva och utan att prata med varandra.

Syftet med övningen är att få eleverna att fundera över kränkningar som sker online och hur de känner kring sådana. Det viktigt är att eleverna är tysta och blundar för att skapa en stämning i rummet där andras upplevelser inte påverkar den egna.

Instruktioner:

- Introducera övningen och syftet med den.
- Be eleverna vara tysta och blunda. Förklara varför.
- Utfärda en triggervarning om att situationen kan vara obehaglig och jobbig att lyssna på.
- Läs en eller flera av texterna nedan.
- Säg till eleverna att du kommer att ställa tre frågor som de ska fundera på, men inte får svara på högt i klassen.
- Ställ frågorna med utrymme för reflektion mellan dem.
 - 1. Hur känns det i kroppen när du hör det här?
 - 2. Vad tänker du?
 - 3. Vad är det första du gör?

Exempel

Detta är exempel på olika situationer som du kan läsa för eleverna. Det går bra att byta ut dem mot andra situationer som har hänt nyligen eller som på något annat sätt anknyter till eleverna.

1. När du vaknar på morgonen och kollar din mobil har du fått 20 nya meddelanden. Du öppnar det första. Det står att du luktar illa och att ingen vill sitta bredvid dig i skolan. Du öppnar det andra. Där står det att du borde hoppa av skolan. I det tredje står det att personen hoppas att du dör. I det fjärde finns det en länk till en sida med gif-bilder på olika personer som begår självmord.
2. Du har kommenterat ett inlägg om ett program som du tyckte var dåligt på ett tevebolags Facebooksida. Du får direkt en kommentar från en okänd person som påpekar att du har stavat fel och att du kanske ska kommentera sådant som du fattar. Två andra personer gillar den personens kommentar och en annan skriver "Haha word" i en kommentar. Nästa person som kommenterar taggar dig i sin kommentar och undrar hur du kan vara så jävla blåst att du tror att någon bryr sig om vad du har att säga.
3. Du har fått en pushnotis om att du blivit taggad i en bild på Instagram. När du kollar vad det är för bild ser du att ditt ex har lagt upp en nakenbild på dig. Du skickade bilden på Kik när ni var ihop. I bildtexten har ditt ex skrivit att du har pratat skit om alla dina vänner, och vad du har berättat för hemligheter om dem. Ditt ex har också skrivit att du har varit otrogen mot din nuvarande partner, att du ljuger och att ingen borde vara kompis med dig.

2. Vad är en kränkning (på och utanför nätet)?

20 min

Syfte

Övningen går ut på att ni ska brainstorma tillsammans utifrån ordet kränkning. Syftet med övningen är att ge gruppen en gemensam förståelse av begreppet kränkning i relation till lagstiftning och samhälleliga normer.

Under frågorna finns en svarsmodell utifrån de rättsliga beskrivningarna av begreppen. Dessa är dock inte de enda sanningarna och eleverna kan ha andra beskrivningar av kränkningar.

Instruktioner

- Fråga efter deltagarnas känslor, tankar, ord och andra associationer kopplade till ordet *kränkning*.
- Fråga efter konkreta exempel på kränkningar som sker på och utanför nätet.
- Skriv upp orden på tavlan, i ett blädderblock eller liknande.
- Förtydliga begreppet kränkning utifrån:
 - vad begreppet betyder
 - att den som utsätts alltid är den som avgör om något känns kränkande
 - hur begreppet används i vardagen
 - hur kränkning definieras i lagen
 - skillnaden mellan *kränkande behandling* (skollagen) och *trakasserier* (diskrimineringslagen).

Diskussionsfrågor

- Hur kommer det sig att det verkar vara lättare att kränka någon på nätet än utanför?
- Hur vet man om något uppfattas som kränkande? på nätet? utanför nätet?
- På vilket sätt kan kränkningar hänga ihop med kön eller andra egenskaper?
- Vad är det som är roligt med till exempel skämt som andra upplever som kränkande?
- Vad är skillnaden mellan att själv bli kränkt och att uppleva något som kränkande av de mänskliga rättigheterna?

Fördjupningsfrågor

- Vad kan det leda till om alla människor i samhället vänjer sig vid att det är okej att kränka andra?
- Vad kan det leda till om vuxna vänjer sig vid att det är okej att andra kränks?
- Vad kan det leda till om unga vänjer sig vid att det är okej att bli kränkt av andra?
- Vilka konsekvenser kan kränkningar på nätet få för enskilda personer och i samhället?
- Finns det något annat än lagen som påverkar hur vi beter oss mot varandra?
- På vilket sätt kan vi förhindra att människor kränker varandra?

Faktaruta: Kränkningar

Hur definieras kränkning i lagen?

Begreppet kränkning används i många lagbestämmelser. De handlar om kränkningar av en persons integritet eller ära och heder, av individens fri- och rättigheter eller av statens gränser. Det kan också handla om kränkande behandling av personuppgifter eller kränkande fotografering.

I skadeståndslagen finns en bestämmelse om ersättning till den som blivit utsatt för en kränkning. Den bestämmelsen utgår från att den som blivit utsatt för vissa brott (brott mot person, frihet, frid eller ära) också har blivit utsatt för en kränkning. Det beror på att reglerna om brott syftar till att skydda olika *intressen* – till exempel personers integritet, ära, heder och mänskliga rättigheter samt statens integritet. Om någon har brutit mot lagen kan man säga att hen har *kränkt* det skyddade intresset.

Vad är skillnaden på kränkande behandling enligt skollagen och trakasserier enligt diskrimineringslagen?

Medan skollagen pratar om kränkande behandling pratar diskrimineringslagen om trakasserier. Båda reglerar skolans ansvar vid kränkningar med anknytning till skolverksamheten. Skillnaden ligger i om kränkningarna handlar om en diskrimineringsgrund (funktionshinder, nationell eller etnisk bakgrund, religion eller annan trosuppfattning, kön, könsöverskridande identitet eller uttryck, sexuell läggning eller ålder). Exempelvis är det kränkande behandling att kalla någon för tjockis, plankor eller kommunist på ett nedsättande sätt, men trakasserier att kalla samma person för böge, blatte eller judesvin. I båda fallen har skolan en skyldighet att förebygga och förhindra sådan behandling samt utreda och vidta åtgärder om någon har utsatts för kränkningar.

3. Näthat i skolan

45 minuter

Övningen går ut på att eleverna diskuterar och gör rättsutredningar i grupp. Syftet med övningen är att deltagarna ska diskutera var gränsen går kring näthat, vad som är brottsligt och inte brottsligt och hur man gör om man själv eller någon annan blir utsatt för kränkningar på nätet.

Instruktioner

- Dela in klassen i tre grupper.
- Ge varje grupp ett fall att arbeta med. Till stöd för sitt arbete har de en fallbeskrivning, skriften *Hat på nätet* och en lista med frågor.
- Beskriv upplägget.
- Be grupperna att utse en person som ska rapportera kring varje fråga.
- Återsamla grupperna och låt varje grupp presentera sitt fall och sina diskussioner utifrån den ansvarsfördelning de själva gjort.
- Avsluta övningen med att prata om vart man kan vända sig om man varit med om det som beskrivs i fallen.

Fall 1 Instagrammad

Kalles klass åker buss på väg till en skolresa. När Kalle går på toaletten lämnar han kvar sin väska på sätet. Kim passar på att ta Kalles telefon ur väskan. När Kalle kommer ut från toaletten går Kim in dit och tar en bild på sitt könsorgan som han lägger upp på Kalles Instagramkonto med texten: ”*Min kuk*”.

Frågor

1. Vad har hänt?
 - 1.1 Beskriv vad Kim har gjort.
 - 1.2. Har Kim gjort något brottsligt? Vilket eller vilka brott? Motivera.
 - 1.3. Är det mobbning, kränkande behandling eller trakasserier?
 - 1.4. Är det näthat?
2. Vad kan du göra?
 - 2.1. Du är Kalles kompis. Du ser att Kalle blev ledsen över att Kim la upp bilden. Vad kan du göra?
 - 2.2. Du är stödlärare till Kalles klasskompis och har följt med på skolresan. Du såg vad som hände mellan Kalle och Kim. Vad kan du göra?

Fall 2 Incheckad

Det är lektion och Alice och Ben sitter längst bak i datasalen. Chaba får en push-notis på sin telefon om att de har checkat in sig på skolan med honom på Facebook. Som kommentar har de skrivit ”*Med det äckliga cp-mongot Chaba*”. Chaba blir ledsen men är van vid att både Alice och Ben och några andra av eleverna gör taskiga saker mot honom.

Frågor

1. Vad har hänt?
 - 1.1 Beskriv vad Alice och Ben har gjort.
 - 1.2. Har de gjort något brottsligt? Vilket eller vilka brott? Motivera.
 - 1.3. Är det mobbning, kränkande behandling eller trakasserier?
 - 1.4. Är det näthat?
2. Vad kan du göra?
 - 2.1. Du är Chabas pappa. Du märker att Chaba sover dåligt om nätterna. Vad kan du göra?
 - 2.2. Du är mentor i klassen och är med i klassens gemensamma Facebookgrupp. Du ser att en av eleverna skrivit att det verkligen inte är okej att Alice och Ben är så taskiga mot Chaba. Vad kan du göra?

Fall 3 Listan

Jamille har blivit vald till skolans lucia. I slutet av november berättar hennes kompis att deras klasskompis Michelle har skapat en namninsamling på namnlista.se med ett upprop mot att Jamille ska vara lucia då hon inte är ljushyad och blond. Femtio personer har skrivit under listan som heter "Vi som vill se en svensk lucia!" I en kommentar under namninsamlingen har en person som kallar sig Alex skrivit att "alla afrikaner borde åka hem till djungeln".

Frågor

1. Vad har hänt?
 - 1.1. Beskriv vad som har hänt.
 - 1.2. Har Michelle och/eller Alex gjort något brottsligt? Vilket/vilka brott? Motivera.
 - 1.3. Är det mobbning, kränkande behandling eller trakasserier?
 - 1.4. Är det näthat?
2. Vad kan du göra?
 - 2.1. Du är Jamilles klasskompis och blev arg och ledsen över namninsamlingen? Vad kan du göra?
 - 2.2. Du är datalärare på skolan. Strax före luciadagen ser du ett utskrivet exemplar av namnlistan i skrivaren. Vad kan du göra?

Svarsmall Fall 1 Instagrammad	
1. Vad har hänt?	
1.1 Beskriv vad Kim har gjort.	Låt eleverna beskriva vad som egentligen har hänt. Syftet med det är att eleverna ska formulera sig kring händelsen och sedan kunna återberätta den för klassen.
1.2 Har Kim gjort något brottsligt? Vilket eller vilka brott? Motivera.	Kim har tagit Kalles telefon utan att Kalle var med på det (olovligen). Kim har därefter använt telefonen för att fota sitt könsorgan och lägga upp en bild på Kalles Instagram, också detta utan att Kalle var med på det. Kim har gjort sig skyldig till dataintrång.
1.3 Är det mobbning, kränkande behandling eller trakasserier?	Mobbning brukar beskrivas som att någon (mobbaren) eller några (mobbarna) upprepade gånger betar sig på ett negativt sätt mot någon annan (den mobbade). Vi vet ingenting om Kalles situation i övrigt och kan därför inte svara på frågan. Frågan om det är mobbning har heller ingen betydelse för bedömningen om det är olagligt eller om det är fråga om en kränkande behandling enligt skollagen. Såvitt vi vet har kränkningen ingen grund i diskrimineringslagen. Det är därför fråga om kränkande behandling enligt skollagen.
1.4 Är det näthat?	Näthat är ett uttryck som används när någon kränker någon annan på nätet. Så kallade <i>facerapes</i> kan därför vara ett uttryck för näthat. Läs mer om vad som är näthat på sidan 42 i <i>Hat på nätet</i> .
2. Vad kan du göra?	
2.1. Du är Kalles kompis. Du ser att Kalle blev ledsen över att Kim la upp bilden. Vad kan du göra?	Stötta Kalle på olika sätt, men också säga till någon som jobbar på skolan.
2.2. Du är stödlärare till Kalles klasskompis och har följt med på skolresan. Du såg vad som hände mellan Kalle och Kim. Vad kan du göra?	Ur ett juridiskt perspektiv är det som hänt en kränkande behandling enligt skollagen. Eftersom du är anställd vid skolan har du en skyldighet att rapportera en sådan händelse till rektorn som i sin tur måste anmäla det till skolans huvudman. Huvudmannen måste utreda och vidta åtgärder snabbt. Att det skedde på en skolbuss spelar ingen roll.

Svarsmall Fall 2 Incheckad	
1. Vad har hänt?	
1.1. Beskriv vad Alice och Ben har gjort.	Låt eleverna beskriva vad som egentligen har hänt. Syftet med det är att eleverna ska formulera sig kring händelsen och sedan kunna återberätta den för klassen.
1.2. Har de gjort något brottsligt? Vilket eller vilka brott? Motivera.	<p>Alice och Ben har lagt upp en kränkande beskrivning om Chaba samt checkat in honom på skolan. Här kan det vara fråga om att Alice och Ben har gjort sig skyldiga till förolämpning eftersom påståendet uteslutande är avsett att sära Chabas självkänsla.</p> <p>Det är inte ett sådant påstående som kan vara sant eller falskt, som förtalsbrottet handlar om, utan ett värdeomdöme. Det som gör det svårt i den rättsliga bedömningen här är om Alice och Ben kan ha ansetts rikta förolämpningen till Chaba.</p> <p>Eleverna kan här göra en jämförelse med fallet som handlade om Klara och Felicia på sidan 19 i <i>Hat på nätet</i>. Där var det inte fråga om förolämpning när Felicia skrev att "<i>Klara är en blatte</i>" som sitt kontaktnamn eftersom Klara inte var vän med Felicia på MSN.</p> <p>Eftersom Alice och Ben checkat in Chaba kommer dock informationen att komma upp på Chabas Facebook, antingen direkt eller som en fråga om att godkänna incheckningen, och det kommer därmed att komma direkt till Chaba.</p>
1.3. Är det mobbning, kränkande behandling eller trakasserier?	<p>Mobbning brukar beskrivas som att någon (mobbaren) eller några (mobbarna) upprepade gånger betar sig på ett negativt sätt mot någon annan (den mobbade). Det spelar ingen roll om en handling är olaglig eller inte när man bedömer om det är mobbning, kränkande behandling eller trakasserier.</p> <p>Det framgår av frågan att Chaba har blivit utsatt för kränkningar vid flera tillfällen av både Alice och Ben, men även av några andra elever. Därför verkar det som att Chaba är utsatt för mobbning. Ur ett juridiskt perspektiv är det dock fråga om kränkande behandling eller trakasserier.</p> <p>Att Alice och Ben har kallat Chaba för cp-mongo tyder på att kränkningen har koppling till diskrimineringsgrunden <i>funktionsnedsättning</i>. I så fall är det fråga om trakasserier.</p>
1.4. Är det näthat?	1.4. Näthat är ett uttryck som används när någon kränker någon annan på nätet. Det som Alice och Ben gjort kan absolut ses som näthat eftersom de gjorde det för att vara taskiga mot Chaba. Läs mer om vad som är näthat på sidan 4 i <i>Hat på nätet</i> .
2. Vad kan du göra?	
2.1. Du är Chabas pappa. Du märker att Chaba sover dåligt om nätterna. Vad kan du göra?	Prata med Chaba, fråga om någonting har hänt i skolan eller i övrigt. Om Chaba inte vill berätta, eller säger att det inte hänt någonting, kan du prata med Chabas mentor och höra om hen vet någonting eller kan vara extra uppmärksam.
2.2. Du är mentor i klassen och är med i klassens gemensamma Facebookgrupp. Du ser att en av eleverna skrivit att det verkligen inte är okej att Alice och Ben är så taskiga mot Chaba. Vad kan du göra?	Som skolpersonal är du enligt lagen skyldig att anmäla kränkningar som du har fått kännedom om. Även om det som står på Facebook inte tydligt berättar om vad som har hänt bör du anmäla informationen till rektorn för att en utredning ska sättas igång.

Svarsmall Fall 3 Listan	
1. Vad har hänt	
1.1. Beskriv vad som har hänt.	Låt eleverna beskriva vad som egentligen har hänt.
1.2. Har Michelle och/eller Alex gjort något brottsligt? Vilket eller vilka brott? Motivera.	<p>Att starta en namninsamling är inte olagligt i sig, hur rasistiskt motivet än är. Skaparen har inte heller skrivit någonting som kan anses hänga ut eller förolämpa Jamille. De har inte hotat henne eller uppmanat andra att utöva våld mot henne. Det verkar därmed som att de inte har gjort någonting olagligt.</p> <p>Förmodligen kan Alex kommentar räknas som hets mot folkgrupp. För att komma fram till om det är fråga om hets mot folkgrupp kan eleverna gå igenom rekvisiten (kriterierna) som tas upp i lagtexten (sidan 47 i <i>Hat på nätet</i>).</p> <p>(1) Det ska vara fråga om ett hot eller att någon uttrycker missaktning i ett "uttalande eller i annat meddelande som sprids". Här är det fråga om en kommentar i ett kommentarsfält. Det är alltså fråga om ett uttalande i lagens mening.</p> <p>(2) Uttalandet/meddelandet ska ha spritts. Här har uttalandet lämnats på nätet, i en öppen namninsamling. Därmed har det spritts.</p> <p>(3) Uttalandet ska vara hotfullt eller uttrycka missaktning. Här har Alex kallat alla afrikaner för apor och sagt att de "borde flytta hem till djungeln". Uttalandet uttrycker missaktning.</p> <p>(4) Uttalandet ska vara riktat mot en folkgrupp. Här har Alex skrivit om gruppen afrikaner, vilket anses vara en folkgrupp i lagens mening.</p> <p>Överkurs: Den som "äger" en sida, till exempel en Facebooksida eller en blogg, är i vissa fall ansvarig för det som andra skriver på den sidan.</p> <p>Den som har gjort en namnlista med kommentarsfunktion har vad som lagen kallar en elektronisk anslagstavla. Den som har en sådan måste hålla koll på kommentarerna. Om någon lägger upp en kommentar som till exempel är hets mot folkgrupp, måste ägaren ta bort kommentaren.</p> <p>Om Alex kommentar är hets mot folkgrupp har både Alex och den som äger namnlistan gjort någonting olagligt. Alex för att hen skrev kommentaren, ägaren för att hen inte tog bort kommentaren i tid.</p>
1.3. Är det mobbning, kränkande behandling eller trakasserier?	<p>Mobbning brukar beskrivas som att någon (mobbaren) eller några (mobbarna) upprepade gånger betar sig på ett negativt sätt mot någon annan (den mobbade). Om handlingen är olaglig eller inte, är inte viktigt när man bedömer om det är fråga om mobbning, kränkande behandling eller trakasserier.</p> <p>Vi vet ingenting om Jamilles situation i övrigt och kan därför inte svara på om det är mobbning eller inte. Frågan om det är mobbning har dock inte betydelse för om det är kränkande behandling eller trakasserier.</p> <p>Eftersom listan handlar om Jamilles hudfärg har kränkningen som skett koppling till en diskrimineringsgrund. Det innebär att det är fråga om trakasserier.</p>
1.4. Är det näthat?	Näthat är ett uttryck som används när någon kränker någon annan på nätet. Det som Michelle och Alex gjort kan ses som näthat. Läs mer om vad som är näthat på sidan 4 i <i>Hat på nätet</i> .
2. Vad kan du göra?	
2.1. Du är Jamille och blev arg, rädd och ledsen över namninsamlingen? Vad kan du göra?	Prata med någon för att få stöd och/eller prata med någon som arbetar på skolan för att skolan ska reda ut situationen.
2.2. Du är datalärare på skolan. Strax före luciadagen ser du ett utskrivet exemplar av namnlistan i skrivaren. Vad kan du göra?	Som skolpersonal är du enligt lagen skyldig att anmäla kränkningar som du har fått kännedom om. Du bör anmäla informationen till rektorn för att en utredning ska sättas igång.

Lektion 4. Lagligt, olagligt, önskvärt?

90 minuter

Lektionen tar upp:

- förtal
- förolämpning
- olaga hot
- ofredande
- sexuellt ofredande
- utnyttjande av barn för sexuell posering
- barnpornografi
- olaga förföljelse/stalkning
- personuppgiftslagen
- hets mot folkgrupp.

Syfte

Under den här lektionen får eleverna träna på att identifiera olika sorters olagliga handlingar på nätet. Utifrån en diskussion av begreppet näthat ska de fundera på var gränsen mellan lagligt och olagligt beteende på nätet går och vad som är önskvärt beteende. Syftet är att deltagarna ska stärkas i sin förmåga att avgöra vilka möjligheter, rättigheter och skyldigheter de har på och utanför nätet.

Övningar

1. Fråga om näthat!

40 min

Instruktioner

- Introducera övningen och dess syfte.
- Låt deltagarna arbeta med frågemallen en och en eller i mindre grupper. Med hjälp av *Hat på nätet* ska de kryssa i de svar som de tror stämmer, motivera varför samt ange vilka brott de tror att det kan vara frågan om.
- Gå tillsammans igenom de rätta svaren utifrån svarsmallen. Du kan låta deltagarna rätta sina egna, eller varandras, svar.
- Diskutera följdfrågorna i helgrupp eller i mindre grupper.

Frågemall	1 Ja	x Kanske	2 Nej	Motivera varför det är eller inte är tillåtet, och vilken sorts brott det skulle kunna handla om.
1. Är det tillåtet att någon lägger upp information om dina personliga uppgifter (till exempel telefonnummer, personnummer, adress, politiska åskådning eller sexualitet) på nätet?				
2. Är det tillåtet att du tweetar någons fullständiga namn och skriva att hen har begått ett brott?				
3. Är det tillåtet att någon annan ställer sexuella frågor till dig på till exempel ask.fm?				
4. Är det tillåtet att du sprider en bild via tumblr, där du har klippt in en klasskompis ansikte på en porrfilm som du hittat på nätet?				
5. Är det tillåtet att någon skriver i kommentarsfältet på din blogg att du snart kommer att råka ut för en olycka, och att hen vet vart du bor?				
6. Är det tillåtet du låter länkar som leder till en högerextrem rasistisk sida stå kvar i kommentarsfältet på din blogg?				
7. Är det tillåtet att någon skriver att du är så ful att du borde ta livet av dig, när du lägger upp en selfie på Instagram?				
8. Är det tillåtet att du lägger upp en bild på dig själv när du hånglar med din partner, fast andra kanske inte vill se det?				
9. Är det tillåtet att någon annan lägger upp en bild på dig utan att ha frågat dig först?				
10. Är det tillåtet att du lägger upp bilder på en naken vuxen person på nätet, till exempel på Instagram?				
11. Är det tillåtet att någon sprider en film på YouTube som innehåller hatiska budskap om en folkgrupp (till exempel muslimer, romer eller judar)?				
12. Är det tillåtet att du skriver en kommentar om att du uppfattar något som obehagligt eller kränkande på till exempel Facebook?				
13. Är det tillåtet att din partner skickar mms med nakenbilder på sig själv till dig?				
14. Är det tillåtet att någon av dina klasskamrater mejlar bilder på dig som är tagna när du haft sex, till resten av klassen?				
15. Har du rätt att skriva vad du vill på nätet?				

Svarsmall	Svar	Motivering
1. Är det tillåtet att någon lägger upp information om dina personliga uppgifter (till exempel telefonnummer, personnummer, adress, politiska åskådning eller sexualitet) på nätet?	x	Kanske. Det är inte tillåtet att hantera personuppgifter på ett sätt som kan vara kränkande. Om informationen är tillgänglig för andra, och innehåller känslig information (till exempel om politiska åsikter och engagemang), kan det bryta mot <i>personuppgiftslagen</i> (PuL). Det gäller dock inte om sidan som informationen publiceras på har ett utgivningsbevis eller om det är fråga om " <i>journalistisk verksamhet</i> ", vilket inte bara gäller för journalister utan också för andra som bidrar till samhällsdebatten, till exempel i en blogg.
2. Är det tillåtet att du tveetar någons fullständiga namn och skriva att hen har begått ett brott?	2	Nej. Det är inte tillåtet att sprida information om någon som kan göra att andra ser på den personen på ett sämre sätt än innan de fick informationen. Det kan i så fall vara ett brott som kallas <i>förtal</i> . Det spelar ingen roll om informationen är sann eller inte. Det kan också vara ett brott mot <i>personuppgiftslagen</i> .
3. Är det tillåtet att någon annan ställer sexuella frågor till dig på till exempel ask.fm?	x	Kanske. Det är inte förbjudet enligt lag att ställa frågor till andra människor. Om det görs på ett kränkande sätt, och upprepade gånger, trots att du har gjort tydligt att beteendet är oönskat, kan det däremot vara olagligt. Då kan det till exempel handla om <i>sexuellt ofredande</i> , <i>sexuella trakasserier</i> (om det är en klasskompis eller lärare som ställer frågorna), eller <i>olaga förföljelse/stalking</i> . Du bör anmäla det till skolan och polisen. Att ställa sexuella frågor är inte heller tillåtet enligt ask.fm:s egna användarregler.
4. Är det tillåtet att du sprider en bild via tumblr, där du har klippt in en klasskompis ansikte på en porrbild som du hittat på nätet?	2	Nej. En bild räknas som en personuppgift och du får inte lägga ut någons personuppgifter på ett kränkande sätt. Om du sprider texter, bilder eller filmer som leder till att folk uppfattar den eller de personer som avbildas eller beskrivs på ett sämre sätt än innan, kan det även räknas som <i>förtal</i> . Det kan till exempel handla om att kalla någon för tjuv, sprida rykten om någons sexliv, anklaga personen för att ha gjort någonting dåligt eller sprida filmer med sexuellt innehåll. Det spelar ingen roll om den information som du spridit är sann utan handlar om att sprida information som kan få negativa konsekvenser. Om det är någon på skolan som gör detta kan det också räknas som <i>kränkande behandling</i> och/eller <i>sexuella trakasserier</i> , vilket innebär att skolan måste utreda det som skett och se till att det inte händer igen.
5. Är det tillåtet att någon skriver i kommentarsfältet på din blogg att du snart kommer att råka ut för en olycka, och att hen vet vart du bor?	2	Nej. Att hota någon för att skrämmas är olagligt och det kan anmälas till polisen. Om kommentarerna innehåller hot om till exempel våld, eller våldtäkt, och den som utsatts känner sig skrämmd, kan det räknas som <i>olaga hot</i> . Om det sker vid flera tillfällen kan det också vara fall av <i>olaga förföljelse/stalking</i> .
6. Är det tillåtet du låter länkar som leder till en högerextrem rasistisk sida stå kvar i kommentarsfältet på din blogg?	2	Nej. Enligt <i>lagen om ansvar för elektroniska anslagstavlor</i> har du ett ansvar för vad som publiceras på din blogg och måste ingripa om det publiceras material som bryter mot vissa lagar, till exempel <i>hets mot folkgrupp</i> eller <i>barnpornografi</i> . Om länkarna kanske inte är uppenbart olagliga, men du misstänker att de leder till något som inte är okej – till exempel hets mot folkgrupp – så kan du ta bort dem. Ytterligare en anledning kan vara att andra som följer din blogg kan se länkarna och känna sig kränkta.
7. Är det tillåtet att någon skriver att du är så ful att du borde ta livet av dig när du lägger upp en selfie på Instagram?	2	Nej. Att skriva hånfulla, kränkande eller föroljligande kommentarer till någon på internet kan vara ett brott som heter <i>förolämpning</i> . Om någon skriver kränkande kommentarer under dina bilder, eller på din blogg, så kan du polisanmäla detta.

8. Är det tillåtet att du lägger upp en bild på dig själv när du hånglar med din partner, fast andra kanske inte vill se det?	1	Ja. Du har rätt att berätta om saker som händer i ditt liv, på sociala medier likaväl som utanför nätet. Det är en del av <i>yttrandefriheten</i> som gäller så länge informationen inte kränker andra. Däremot kan det vara en god idé att be om lov från andra innan du lägger upp bilder på dem.
9. Är det tillåtet att någon annan lägger upp en bild på dig utan att ha frågat dig först?	1	Ja. Det är tillåtet att lägga upp bilder av andra personer utan att fråga om lov, men enligt <i>personuppgiftslagen</i> får du inte lägga upp bilder som kränker den personliga integriteten. Om personen har tagit bilden utan att du visste om det, i ett omklädningsrum eller i en liknande situation, kan det vara fråga om <i>kränkande fotografering</i> och om bilderna sprids och får negativa konsekvenser för dig som avbildas kan det handla om <i>förtal</i> . Vill du vara säker på att det du själv publicerar inte uppfattas som kränkande kan du fundera på hur det skulle kännas för dig om någon annan la upp en liknande bild av dig. För att vara helt säker kan du alltid fråga personen innan du lägger upp bilden.
10. Är det tillåtet att du lägger upp bilder på en naken vuxen person på nätet, till exempel på Instagram?	x	Kanske. Det är faktiskt inte helt klart i lagen på vilket sätt det är tillåtet att sprida nakenbilder på andra. Det som gäller är att den som avbildas ska vara vuxen och att det som sprids inte ska uppfattas som kränkande. Däremot görs det olika tolkningar av vad som är kränkande. En bild på en naken person räknas inte alltid som kränkande för att det inte anses vara något fel på att vara naken. Om bilden däremot sprids i ett sammanhang som är kränkande, till exempel om någon lägger ut en sexuell bild och skriver att personen säljer sex, kan det räknas som <i>förtal</i> , men det är inte helt säkert. Att lägga upp bilder på nakna eller halvnakna människor, liksom bilder av sexuell natur, bryter emellertid mot Instagrams egna användarregler.
11. Är det tillåtet att någon sprider en film på YouTube som innehåller hatiska budskap om en folkgrupp (till exempel muslimer, romer eller judar)?	2	Nej. En bild som sprids på nätet kan räknas som hets mot folkgrupp om den innehåller ett hotfullt eller hatiskt budskap mot en grupp av människor med anspelning på hudfärg, ras, nationalitet, religion eller sexuell läggning. Det är den som sprider uppgiften (till exempel bilden eller videon) vidare till andra som räknas som ansvarig, oavsett vem som tagit bilden eller gjort filmen. Hets mot folkgrupp är ett hatbrott och i domstolen ses det som en extra allvarlig brottstyp. Ett hatbrott är ett brott som motiveras av hat mot en grupp av människor på grund av vilka de är. Det ses som allvarligt för att det hotar samhällets grundläggande värderingar om mänskliga rättigheter, men också för att hatbrott både drabbar den som utsätts och andra i samma folkgrupp. Det innebär att domstolen kan döma dessa brott hårdare än om de inte hade ett hatmotiv. Att dela denna typ av filmer bryter även mot YouTube's egna användarvillkor.
12. Är det tillåtet att du skriver en kommentar om att du uppfattar något som obehagligt eller kränkande på till exempel Facebook?	1	Ja. Det är alltid tillåtet att säga ifrån om du ser eller upplever någonting på eller utanför nätet som kränkande eller obehagligt. Om du skulle göra en anmälan till polisen eller skolan, är det också bra att ha bevis för att du tydligt visat att ett beteende är ovälkommet. Så om du säger ifrån kan det vara en bra idé att spara en skärmdump på det som bevis.
13. Är det tillåtet att din partner skickar mms med nakenbilder på sig själv till dig?	X	Kanske. Det är tillåtet att både ta och skicka nakenbilder på sig själv till andra. Men bara om den andra personen inte uppfattar det som kränkande. Om någon skickar nakenbilder eller sexuella bilder till dig och du uppfattar det som obehagligt eller kränkande, kan det räknas som <i>sexuellt ofredande</i> , <i>sexuella trakasserier</i> eller <i>olaga förföljelse/stalking</i> . Du bör anmäla det till skolan och polisen.

14. Är det tillåtet att någon av dina klasskamrater mejlar bilder på dig som är tagna när du haft sex, till resten av klassen?	2	<p>Nej. Att skicka sexuella bilder på någon utan hens tillåtelse kan räknas som <i>kränkande behandling</i> och <i>sexuella trakasserier</i>. Ibland kan det också räknas som <i>förtal</i>.</p> <p>Om den som avbildas är under 18 år kan bilden räknas som <i>barnpornografi</i> och då är det olagligt att skapa, sprida eller äga den. Då spelar det inte heller någon roll om personen själv gett tillåtelse till bilden.</p>
15. Har du rätt att skriva vad du vill på nätet?	X	<p>Kanske. Vi har alla rätt att skriva om det vi är intresserade av, dela information, diskutera sport, mode, politik och tycka olika. Det är kärnan i <i>yttrandefriheten</i> och den gäller både på nätet och utanför.</p> <p>Yttrandefrihet har däremot gränser och ska aldrig användas för att kränka andra eller kränka mänskliga rättigheter. Det är viktigt att diskutera var gränsen för yttrandefriheten går och att lyssna på dem som upplever något som kränkande, hotfullt eller obehagligt. Lagstiftaren har till exempel stiftat reglerna om hets mot folkgrupp för att göra en begränsning av yttrandefriheten när den kränker vissa folkgrupper.</p>

Följdfrågor

- Var det lätt eller svårt att veta vad som gällde?
- Vad tror ni att det har för betydelse om något är olagligt eller inte?
- Vad kan olagliga handlingar få för konsekvenser?
 - för den som utsätts?
 - för den som utför dem?
 - för samhället?
- Tror ni att det är vanligt att unga vet vad som är olagligt?
- Tror ni att det är vanligt att vuxna vet vad som är olagligt?
- I flera av de här fallen bryter det som sker mot sajternas användarvillkor, vad tror ni att det spelar för roll?
- Tror ni att det är lätt eller svårt att säga ifrån om någon ser obehagliga eller kränkande material på nätet?
- Tror ni att det gör någon skillnad om den som ser det vet om det är lagligt eller inte?

TIPS!

Om någon lägger upp kränkande bilder eller information om dig på nätet, eller kränkande och hatiskt material mot en specifik folkgrupp, kan du:

- kontakta den personen och säga att du vill att materialet tas bort.
- kontakta de som ansvarar för sidan (till exempel sidans moderator eller ansvariga utgivare) och be dem ta bort materialet.
- anmäla det till det företag som äger webbplatsen där bilden publicerats och be dem ta bort materialet.
- kontakta det webbhotell som sidan ligger på och be dem ta bort materialet.
- vända dig till polisen och göra en anmälan (om materialet inte tas bort).
- hjälpa polisen att samla bevis genom att spara skärmdumpar och skriva ned information om när och hur materialet har publicerats och spridits.
- blockera personen, eller ta bort den som vän, för att förhindra ytterligare kränkningar.

Om någon hotar, kränker, trakasserar eller förföljer dig på nätet bör du:

- anmäla det till personal på skolan (om det är någon annan i skolan som utsätter dig för kränkningarna).
- anmäla det till polisen.
- hjälpa polisen att samla bevis genom att spara skärmdumpar och skriva ned information om när och hur personen har hotat eller trakasserat dig. Om personen är anonym kan det vara svårt att få personen fälld, men det är viktigt att polisen får reda på att du är utsatt.

2. Lagligt eller önskvärt?

25 min

Syftet med övningen är att fördjupa elevernas förståelse av problemet med näthat och lagens funktion i ett demokratiskt samhälle.

Instruktioner

- Kopiera diskussionsunderlaget och klipp isär de olika frågeområdena.
- Dela in eleverna i grupper med tre till fyra deltagare.
- Ge varje grupp ett frågeområde.
- Låt dem diskutera utifrån frågorna och skriva ned sina svar.
- Återsamla gruppen och låt dem berätta för varandra vad de diskuterat och vad de kommit fram till.

Diskussionsunderlag – Lagligt eller önskvärt?

Hur vet du?

I bedömningen av vad som är olagligt eller lagligt spelar det roll om alla parterna är med på det som sker eller inte. Därför är det viktigt att kunna avgöra om något upplevs som till exempel kränkande, obehagligt eller hotfullt, alternativt kul, härligt eller spännande.

- Hur kan ni veta om någon annan upplever en kommentar, bild eller fråga som kränkande, obehagligt eller hotfullt?
- Hur kan ni veta om någon annan uppskattar att få en sexuell fråga, en sexuell bild eller ett hotskämt riktat mot sig?
- Är det lättare eller svårare att veta detta på nätet än utanför?
- Vad behövs för att folk inte ska utsätta andra för kränkningar på nätet?

Vad spelar det för roll?

En skillnad mellan det som sker på respektive utanför nätet är att det som läggs upp på nätet kan spridas till tusentals människor. Bilder som läggs upp på internet kan vara väldigt svåra att få bort därifrån, även om den som avbildas eller beskrivs inte gett sin tillåtelse. Trots att en bild tas bort från en webbplats, kan den ha sparats, för att sedan användas och spridas vidare av andra.

- Vad kan det få för konsekvenser för enskilda personer?
- Vad kan det få för konsekvenser för samhället?
- Vet ni vad ni skulle göra om någon la upp bilder på eller information om er som ni upplevde som obehagliga eller kränkande?
- Vet ni vad ni skulle göra om ni la upp bilder på eller information om någon annan, och det visar sig att hen upplevde det som obehagligt eller kränkande?
- Vad behövs för att folk inte ska utsätta andra för kränkningar på nätet?

Varför just detta?

I brotten *förtal* och *förolämpning* handlar lagen om vad som ses som kränkande. I flera fall är det just information av sexuell natur som ses som kränkande, samtidigt som det verkar svårt att dra en exakt gräns för vad som är kränkande.

- Hur kommer det sig, tror ni, att det är just dessa områden som skyddas av lagen?
- Finns det andra saker som kan upplevas som kränkande av den personliga integriteten?
- Varför tror ni att många verkar vara intresserade av att ta del av, sprida eller publicera material som andra upplever som kränkande?
- Vad behövs för att folk inte ska utsätta andra för kränkningar på nätet?

Vad skyddas av lagen?

Hets mot folkgrupp räknas det som när

”den som i uttalande eller i annat meddelande som sprids hotar eller uttrycker missaktning för folkgrupp eller annan sådan grupp av personer med anspelning på ras, hudfärg, nationellt eller etniskt ursprung, trosbekännelse eller sexuell läggning” (Brottsbalken 16 kap. 8 §)

Här är det alltså hat mot en folkgrupp som avses och de områden som skyddas av lagen är ras, hudfärg, nationellt eller etniskt ursprung, trosbekännelse och sexuell läggning.

- Varför tror ni att det just är dessa områden som getts skydd av lagen?
- Finns det andra grupper och områden som ni anser borde skyddas av lagen?
- Varför tror ni att någon väljer att publicera material som innehåller kränkande eller hatiska budskap?
- Vad behövs för att folk inte ska utsätta andra för kränkningar på nätet?

3. En avslutande reflektion

15 minuter

Syftet med denna övning är att deltagarna ska reflektera kring sitt eget lärande och hur de ser på hot, hat, kränkningar och trakasserier på nätet.

Instruktioner

- Låt deltagarna sitta var för sig.
- Dela ut en kopia av reflektionsunderlaget till var och en.
- Förklara syftet med övningen, be dem fundera för sig själva och skriva ned svar på frågorna.
- Berätta för dem att de ska lämna in svaren anonymt, det vill säga inte skriva sina namn.

Vart kan man vända sig?

I slutet av lektionen kan du informera deltagarna om vart de kan vända sig om de vill veta mer eller få råd och stöd (sidan 54 i *Hat på nätet* eller sidan 30 i lärarhandledningen).

En avslutande reflektion

Det viktigaste jag har lärt mig om nätet är ...

Det här tror jag skulle kunna göra klimatet på nätet bättre ...

Om jag skulle göra något för att skapa ett bättre klimat på nätet skulle jag ...

Referenser

Diskrimineringsbyrån Uppsala (2012). *Hur ser ungdomar på kränkningar som sker på nätet? – en studie om elever i årskurs 9 i Uppsala kommun.*

Friends (2013). *Friends nätrapport.*

Skolverket (2011). *Läroplan för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet 2011.*

Skolverket (2012a). *Läroplan, examensmål och gymnasiegemensamma ämnen för gymnasieskola 2011.*

Skolverket (2012b). *Skolverkets allmänna råd – arbetet mot diskriminering och kränkande behandling, s. 33f.*

Lagar

Arbetsmiljölagen (1977:1160)

Brottsbalk (1962:700)

Diskrimineringslag (2008:567)

Personuppgiftslagen (1998:204)

Skollagen (2010:800)

Elektroniska källor

<http://www.nohate.se/>

<http://www.svtplay.se/klipp/1006508/man-som-nathatar-kvinnor>

© Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor (MUCF) 2014

projektledare Lennart Nylund

text Ida Gulbrandsen och Reb Kerstinsdotter

språkgranskning Ingrid Bohlin

omslag Christián Serrano

distribution MUCF, Box 17801, 118 94 Stockholm

webbplats www.mucf.se

e-post info@mucf.se

tfn 08-566 219 00

Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor

Vi tar fram kunskap om ungas levnadsvillkor och om det civila samhällets förutsättningar. Vi ger stöd till föreningsliv, kommuner och internationellt samarbete.

mucf | Myndigheten för ungdoms-
.se | och civilsamhällesfrågor